

بررسی وضعیت تولید ابریشم

کد موضوعی: ۲۵۰

شماره مسلسل: ۱۲۵۶۵

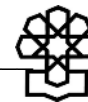
شهریورماه ۱۳۹۱

دفتر: مطالعات زیربنایی

به نام خدا

فهرست مطالب

۱	چکیده
۱	مقدمه
۲	تاریخچه
۳	وضعیت تولید ابریشم در کشور
۱۵	مصرف و تولید محصولات ابریشمی در کشور با تأکید بر صنعت فرش
۱۷	تولید جهانی ابریشم
۱۹	تحلیل وضعیت موجود
۲۳	دلایل افت تولید ابریشم
۲۴	نتیجه‌گیری
۲۶	راهکارهای پیشنهادی
۲۸	منابع و مأخذ

بررسی وضعیت تولید ابریشم

چکیده

ابریشم در کشور عمدتاً به عنوان ماده خام برای تولید فرش‌های دستباف و به‌ویژه فرش ابریشمی و نیز ماده اولیه برخی از صنایع نساجی به‌کار می‌رود. بررسی‌ها نشان می‌دهد میزان تولید پيله تر ابریشم از حدود ۵۵۰۰ تن در دهه ۷۰ به حدود ۵۳۵ تن در سال ۱۳۸۹ و میزان تولید نخ ابریشمی نیز از حدود ۸۵۰ تن به حدود ۸۵ تن رسیده است. به‌دنبال این کاهش تولید، بسیاری از کارخانجات ابریشم‌کشی و صنایع پایین‌دستی مربوطه ورشکست شده‌اند و هزاران فرصت شغلی نیز از دست رفته است. از مهمترین دلایل افت تولید می‌توان به کاهش نرخ تعرفه و افزایش واردات بدون نیازسنجی، ثبات نرخ ارز، عدم همخوانی قیمت تضمینی با قیمت تمام شده بر مبنای نرخ تورم سالانه و افزایش ارزش افزوده زمین اشاره کرد که در نهایت افزایش هزینه‌های تولید و به صرفه نبودن تولید ابریشم را به‌دنبال داشته است.

مقدمه

اهمیت صنعت ابریشم و نوغانداری از آن جهت است که می‌تواند با تأمین مواد اولیه مورد نیاز برخی از صنایع از جمله فرش، نساجی، پزشکی، نظامی و دامپروری، ارزش افزوده فراوانی ایجاد کرده و موجبات کسب درآمد ارزی [در قالب اقتصاد بدون نفت] را فراهم آورده و زمینه اشتغال‌زایی در چهار بخش پرورش کرم ابریشم، ابریشم‌کشی، ریسندگی، بافندگی و رنگرزی سنتی به‌ویژه در مناطق روستایی را فراهم کند. علاوه بر آن احیای این هنر اصیل ایرانی می‌تواند با ایجاد اشتغال در زمینه‌های اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، جغرافیایی، کالبدی و جلوگیری از مهاجرت تأثیرگذار باشد. با بررسی ویژگی‌های این صنعت و پی بردن به اهمیت و آثار اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی آن، لزوم توجه به توسعه صنعت ابریشم مضاعف می‌شود. نوسانات قیمت ابریشم به دلایلی همچون سیاست‌های بازرگانی، کاهش نرخ تعرفه و ورود ابریشم خارجی، کاهش صادرات فرش و... در دو دهه اخیر، تولید پيله ابریشم را تحت تأثیر قرار داده است تا آنجا که نه تنها این صنعت افزایش اشتغال نداشته، بلکه بسیاری از دست‌اندرکاران پيله و ابریشم، این حرفه را رها کرده‌اند و با کاهش تولید پيله ابریشم، بسیاری از کارخانجات ابریشم‌کشی و صنایع پایین‌دستی ورشکست شده‌اند و یا در آستانه ورشکستگی قرار گرفته‌اند.

در حال حاضر در دنیا سالیانه بالغ بر ۱۲۵۰۰۰ تن نخ ابریشم تولید می‌شود. تا پایان دهه ۷۰ خورشیدی سهم ایران در تولید ابریشم ۱/۲ درصد بوده که در حال حاضر این رقم به کمتر از ۰/۱ درصد رسیده که عمده کاهش آن با سیر نزولی شدید از سال ۱۳۸۱ تاکنون بوده است. در دهه ۷۰ پرورش کرم ابریشم همه‌ساله بین ۲۰۰ هزار تا ۲۲۰ هزار جعبه بوده که در حدود ۵۵۰۰ تن پيله و ۸۵۰ تن نخ از آنها ابریشم تولید می‌شد در حالی که اکنون رقم تولید پيله تر به حدود ۵۳۵ تن و تولید نخ ابریشم حاصل از آن به حدود ۸۵ تن رسیده است. بدیهی است شناخت کافی و درک صحیح از مشکلات موجود در انتخاب شیوه‌ها و راهکارهای مناسب بسیار حائز اهمیت می‌باشد. از آنجایی که احیا و گسترش صحیح این فعالیت می‌تواند به‌عنوان یک برنامه اساسی در جهت رفع پاره‌ای از مشکلات اقتصادی و اجتماعی و افزایش سطح اشتغال در کشور مورد استفاده قرار گیرد، لذا در این گزارش سعی شده است با بررسی روند تولید، تغییرات میزان تعرفه، تغییرات قیمت تضمینی، میزان واردات و... در یک بازه زمانی ده‌ساله، علل افت تولید مشخص شده و برای برون‌رفت از وضعیت فعلی راهکارهایی ارائه شود. لازم به‌ذکر است به‌دلیل ناقص بودن و بعضاً عدم وجود اطلاعات شهرستانی، از داده‌های استانی در این زمینه استفاده شده است.

تاریخچه

کرم ابریشم از زمان‌های قدیم در مناطق مختلف جهان و از جمله در مغرب و شرق آسیا روی درختان توت به‌طور وحشی زندگی و از برگ‌های آن تغذیه می‌کرده است. در حدود ۴۶۰۰ سال پیش کرم ابریشم در جنگل‌های کشور چین مشاهده شد و از آن زمان تا ۳۰۰۰ سال پرورش کرم ابریشم و تولید نخ ابریشم از آن در انحصار چین بوده و پس از آن به سایر نقاط دنیا رفته و در ایران نیز از ۱۵۰۰ سال پیش پرورش کرم ابریشم شروع شده است. اوج تولید ابریشم در ایران به ۴۰۰ سال قبل و عهد صفویه برمی‌گردد که در آن زمان تولید ابریشم خام کشور به سه هزار تن در سال می‌رسید اما در دوره قاجار با بروز بیماری و سایر عوامل این میزان تولید، کاهش یافت و تا زمان پیروزی انقلاب (سال ۱۳۵۷) به همان صورت باقی ماند که با توجه به اهمیت نوغانداری و صنعت ابریشم، دولت با تأسیس شرکت سهامی پرورش کرم ابریشم ایران در سال ۱۳۵۸ به حمایت از توسعه این صنعت و حرفه بافت فرش، به‌عنوان راهکاری برای توسعه سطح زندگی و وضعیت اقتصادی - اجتماعی مردم و به‌ویژه روستاییان پرداخت. از آنجایی که قلمرو وسیع نوغانداری در کشور و قابلیت‌های بالقوه توسعه این صنعت، نیازمند برنامه‌ریزی‌های مدون و هدفمندی در قالب برنامه‌های توسعه ملی بوده، لذا در همین راستا واحد مطالعات و بررسی‌های نوغانداری شرکت سهامی پرورش کرم ابریشم ایران

از ابتدای سال ۱۳۸۳ از آن شرکت منفک و وظایف آن به سازمان تحقیقات و آموزش کشاورزی واگذار شد و تحت عنوان مرکز تحقیقات کرم ابریشم تغییر نام یافت.

وضعیت تولید ابریشم در کشور

میزان تولید تخم نوغان در چهار استان مطرح گیلان، مازندران، خراسان و اصفهان در طی سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۹ به شرح جدول ۱ بوده است.

جدول ۱. میزان تولید تخم نوغان برحسب تعداد جعبه در کشور در فاصله سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۹

سال	تولید تخم نوغان در کشور				
	گیلان	مازندران	خراسان	اصفهان	جمع
۱۳۸۰	۱۵۱۳۰۹	۱۸۴۱۵	۱۲۰۷۵	۳۸۰۲	۱۸۵۶۰۱
۱۳۸۱	۱۲۶۹۸۰	۱۵۲۶۴	۱۴۰۵۳	۶۱۲۸	۱۶۲۴۲۵
۱۳۸۲	۱۱۹۴۸۱	۱۵۴۵۴	۲۱۲۳۷	۵۲۱۰	۱۶۱۳۸۲
۱۳۸۳	۸۵۲۲۳	۱۷۹۵۹	۱۳۲۰۵	۱۸۶۷	۱۱۸۲۵۴
۱۳۸۴	۱۰۱۱۶۰	۱۴۷۴۱	---	۲۰۸۷	۱۱۷۹۸۸
۱۳۸۵	۶۴۴۱۴	۱۲۰۳۷	۱۰۷۷۸	۱۲۱۸	۸۸۴۴۷
۱۳۸۶	۵۲۷۵۸	---	۱۱۶۴۰	---	۶۴۳۹۸
۱۳۸۷	۴۲۴۳۳	---	۱۱۰۲۲	---	۵۳۴۵۵
۱۳۸۸	۲۶۶۰۱	---	۶۴۱۴	---	۳۳۰۱۵
۱۳۸۹	۲۴۶۸۴	---	۶۱۰۰	---	۳۰۷۸۴

مأخذ: معاونت امور دام و وزارت جهاد کشاورزی.

آمارهای به دست آمده از پرورش نوغان در مناطق یاد شده در محدوده زمانی میان سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۹ حاکی از سیر نزولی تولید و کاهش اشتغال روستاییان به این حرفه است. با توجه به جدول ۱ میزان تولید تخم نوغان در فاصله سال‌های ۱۳۸۰ الی ۱۳۸۹ از ۱۸۵۶۰۱ جعبه به ۳۰۷۸۴ جعبه رسیده، یعنی حدود ۸۳ درصد کاهش یافته است. براساس آمار در گیلان میزان پرورش کرم ابریشم و تولید پيله نسبت به سال ۱۳۸۰ به میزان حدود ۸۶ درصد و در خراسان ۵۶ درصد کاهش داشته است. ایران با توجه به کیفیت تخم نوغان خود که از قدرت رقابت بالایی برخوردار است، در سال ۱۳۸۰ و ۱۳۸۱ یکی از صادرکنندگان تخم نوغان به کشورهای آسیای میانه بود، اما به دلیل عرضه تخم نوغان چینی که قیمت کمتری دارد این بازارها به تدریج از دست رفته است. پيله نوغاندار گیلانی، مازندرانی و خراسانی به عنوان ماده خام، اساس گردش چرخ اقتصاد

هزاران کارگر ریسنده، تابنده و رنگرز است. گیلان امروزه نیز با تولید ۸۰ درصد پيله تر ابریشم (حاوی کرم زنده) مهمترین قطب تولیدکننده این محصول در ایران است. ده سال پیش سالیانه ۱۸۵ هزار جعبه تخم نوغان در کشور پرورش داده می‌شد که از این میزان ۱۵۰ هزار جعبه متعلق به گیلان بود، هم‌اکنون میزان پرورش تخم نوغان در کشور به ۳۰ هزار جعبه و در گیلان به ۲۴ هزار جعبه در سال تنزل یافته است.

بر طبق جدول ۲ هزینه پرورش هر جعبه تخم نوغان به‌طور متوسط ۱۸۲ هزار و ۱۵۰ تومان است (براساس قیمت‌های سال ۱۳۹۰). هر نوغاندار ناچار است برای خرید هر جعبه تخم نوغان ۷ هزار و ۵۰۰ تومان، برای تهیه برگ توت مورد نیاز پرورش هر جعبه تخم نوغان ۲۲ هزار تومان و نیز برای کارگر روزمزد، کیسه‌گیری و حمل‌ونقل، استهلاک و بازسازی توتستان به شرحی که در جدول آمده است، هزینه کند، که سرجمع این هزینه‌ها ۱۸۲ هزار و ۱۵۰ تومان است. این درحالی است که در کشورهای آسیای میانه از جمله تاجیکستان، ترکمنستان و ازبکستان این هزینه‌ها به مراتب پایین‌تر است. همچنین از سال ۱۳۸۳ تا ۱۳۹۰ هزینه تولید از ۲۲۶۰۲۲ تومان برای سه جعبه تخم نوغان به ۵۴۶۴۵۰ تومان (حدود ۲/۵ برابر) رسیده است.

جدول ۲. شرح هزینه‌های تولید طی سال‌های ۱۳۸۳ تا ۱۳۸۹

شرح هزینه‌ها	۱۳۸۳	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۹	۱۳۹۰
میانگین قیمت تخم نوغان (۳ جعبه)	۲۲۵۰۰۰	۲۲۵۰۰۰	۲۲۵۰۰۰	۲۲۵۰۰۰	۲۲۵۰۰۰	۲۲۵۰۰۰	۲۲۵۰۰۰	۲۲۵۰۰۰
تولید برگ توت شامل کود، آب، هرس، برداشت	۴۴۶۲۰۰	۴۴۶۲۰۰	۵۰۰۰۰۰	۵۳۰۰۰۰	۵۶۰۰۰۰	۶۷۰۰۰۰	۶۷۰۰۰۰	۶۷۰۰۰۰
تفریح تخم نوغان بر مبنای ۸ ساعت کار مفید (۱ نفر روز کار)	۳۹۵۶۰	۳۹۵۶۰	۴۷۰۰۰	۵۵۴۶۰	۷۲۶۰۰	۷۳۲۰۰	۱۰۰۰۰۰	۱۳۰۰۰۰
پرورش کرم جوان بر مبنای ۴۰ ساعت کار مفید (۵ نفر روز کار)	۱۹۷۸۰۰	۱۹۷۸۰۰	۲۳۳۰۰۰	۲۷۴۹۴۰	۳۶۳۰۰۰	۳۶۶۰۰۰	۵۷۰۰۰۰	۷۴۱۰۰۰
پرورش کرم بالغ بر مبنای ۱۳۶ ساعت کار مفید (۱۷ نفر روز کار)	۶۷۲۵۲۰	۷۳۹۷۰۰	۸۷۳۰۰۰	۱۰۳۰۱۴۰	۱۲۳۴۲۰۰	۱۲۴۴۴۰۰	۱۹۴۰۰۰۰	۷۵۲۲۰۰۰
هزینه برداشت و کرک‌گیری بر مبنای ۳۲ ساعت کار مفید (۴ نفر روز کار)	۱۵۸۲۴۰	۱۷۴۰۰۰	۲۰۵۶۰۰	۲۴۲۶۰۸	۲۹۰۴۰۰	۲۹۲۸۰۰	۴۶۰۰۰۰	۵۹۸۰۰۰
هزینه کیسه‌گیری و حمل و نقل تا محل فروش	۴۸۹۰۰	۴۸۹۰۰	۵۳۹۰۰	۶۰۹۰۷	۵۹۳۰۰	۶۶۵۰۰	۶۶۵۰۰	۶۶۵۰۰
استهلاک توتستان	۷۳۰۰۰	۷۳۰۰۰	۷۳۰۰۰	۷۳۰۰۰	۷۳۰۰۰	۷۳۰۰۰	۷۳۰۰۰	۷۳۰۰۰
هزینه بازسازی و استهلاک محل پرورش	۳۹۹۰۰۰	۳۹۹۰۰۰	۳۹۹۰۰۰	۳۹۹۰۰۰	۴۳۹۰۰۰	۴۳۹۰۰۰	۴۳۹۰۰۰	۴۳۹۰۰۰
جمع	۲۲۶۰۲۲۰	۲۳۴۳۱۶۰	۲۶۰۹۵۰۰	۲۸۹۱۰۵۵	۳۳۱۶۵۰۰	۳۴۴۹۹۰۰	۴۵۴۳۵۰۰	۵۴۶۴۵۰۰
میزان پيله تر توليدي (کيلوگرم)	۸۵	۸۵	۸۵	۸۵	۸۷	۸۷	۹۰	۹۰
قيمت تمام شده هر كيلو پيله تر	۲۶۵۹۰	۲۷۵۶۶	۳۰۷۰۰	۳۴۰۱۲	۳۸۱۲۱	۳۹۶۵۴	۵۰۴۸۳	۶۰۷۱۷
قيمت پيله تر با احتساب ۱۵ درصد سود براي توليدکننده	۳۰۵۷۹	۳۱۷۰۱	۳۵۳۰۵	۳۹۱۱۴	۴۳۸۳۹	۴۵۶۰۲	۵۶۸۰۰	۶۹۸۲۴

مأخذ: همان.

بر اساس جدول ۳ و نمودار ۱ میزان تولید پيله تر از ۵۲۱۵ تن در سال ۱۳۸۰ به حدود ۵۳۵ تن در سال ۱۳۸۹ رسیده است. همچنین بر طبق جدول ۳ و نمودار ۲ میزان تولید نخ ابریشم در این بازه زمانی از حدود ۸۵۰ تن به حدود ۸۵ تن سقوط کرده است.

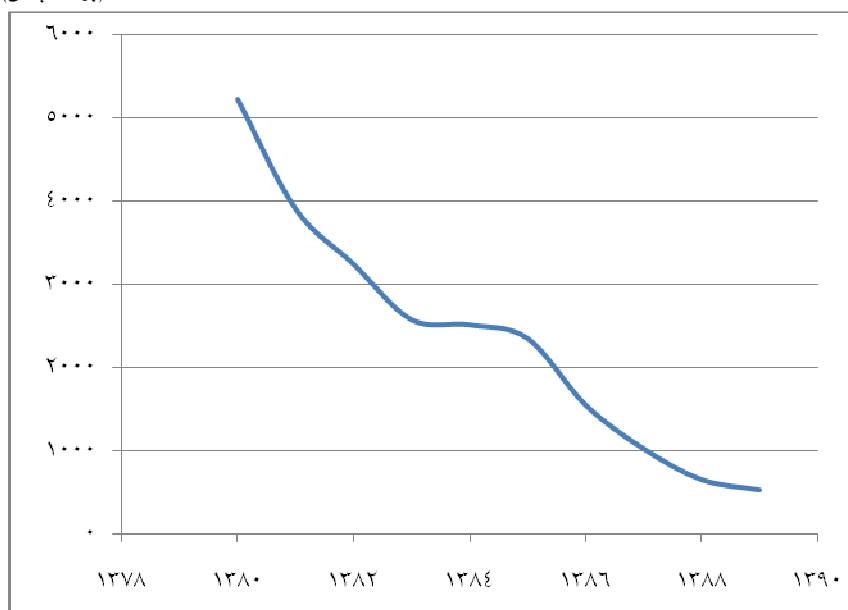
جدول ۳. تغییرات تولید پيله تر و نخ حاصل آن با اعمال ضریب تبدیل پيله تر به نخ طی سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۸۹

سال	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۸۲	۱۳۸۳	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۹
تولید پيله تر	۵۲۱۵	۳۹۰۰	۳۲۳۶	۲۵۶۹	۲۵۰۷	۲۳۴۵	۱۵۴۵	۱۰۲۰	۶۴۹	۵۲۵
تولید نخ	۸۳۴/۴	۶۲۴	۵۱۷/۷۶	۴۱۱/۰۴	۴۰۱/۱۲	۳۷۵/۲	۲۴۷/۲	۱۶۳/۲	۱۰۳/۸	۸۵/۶

مأخذ: همان.

نمودار ۱. روند تولید پیله تر در کشور از سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۹

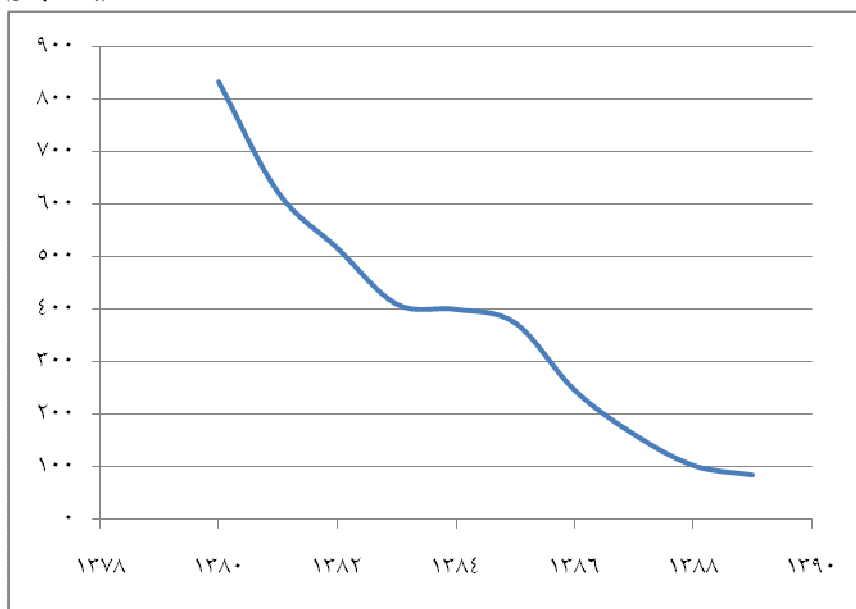
(برحسب تن)

مأخذ: معاونت امور دام وزارت جهاد کشاورزی.

نمودار ۲. روند تولید نخ ابریشم در فاصله سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۹

(برحسب تن)

مأخذ: همان.

با توجه به جدول ۴ روند تغییرات میانگین تولید در هر جعبه نشان می‌دهد که از سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۴ تغییر چندانی در میانگین تولید دیده نمی‌شود، اما از سال ۱۳۸۵ تا ۱۳۸۹ میانگین تولید با نوسان همراه بوده و به ۲۴ کیلوگرم (کمترین سطح خود) در سال ۱۳۸۹ رسیده است.

جدول ۴. میانگین برداشت محصول در هر جعبه در فاصله سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۹

(برحسب کیلوگرم)

سال	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۸۲	۱۳۸۳	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۹
میانگین برداشت در هر جعبه	۲۷	۲۷	۲۸/۴	۲۶/۶	۲۸	۲۴/۸	۳۰	۲۴	۲۶	۲۴

مأخذ: همان.

وضعیت توتستان‌ها

براساس آمارهای شرکت سهامی ابریشم ایران، (جدول ۵)، وسعت توتستان‌های کشور از ۱۳/۸ هزار هکتار در سال ۱۳۸۰ به ۱۰ هزار هکتار در سال ۱۳۹۰ کاهش یافته است. وسعت توتستان‌های گیلان، که مهمترین استان تولیدکننده ابریشم است، در ۱۰ سال گذشته حدود ۲۸ درصد کاهش یافته و از ۹ هزار هکتار به ۶/۵ هزار هکتار رسیده است.

جدول ۵. تغییرات وسعت توتستان‌های کشور به تفکیک استان در فاصله سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۹

(برحسب هکتار)

استان	سال	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۸۲	۱۳۸۳	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۹	۱۳۹۰
گیلان	۹۰۰۰	۸۷۰۰	۸۵۰۰	۸۲۰۰	۷۸۰۰	۷۴۰۰	۷۰۰۰	۷۰۰۰	۷۰۰۰	۶۸۰۰	۶۵۰۰	۶۵۰۰
مازندران	۷۵۰	۷۵۰	۷۵۰	۷۰۰	۶۵۰	۶۰۰	۶۰۰	۶۰۰	۵۵۰	۵۵۰	۵۵۰	۵۵۰
خراسان	۱۷۰۰	۱۲۰۰	۱۱۰۰	۱۱۰۰	۱۱۰۰	۱۱۰۰	۱۰۰۰	۱۰۰۰	۹۰۰	۸۵۰	۸۵۰	۸۵۰
گلستان	۲۱۰۰	۲۱۰۰	۲۱۰۰	۲۱۰۰	۲۰۰۰	۲۰۰۰	۲۰۰۰	۲۰۰۰	۱۹۰۰	۱۹۰۰	۱۹۰۰	۱۹۰۰
سایر	۲۵۰	۲۵۰	۲۵۰	۲۲۰	۲۲۰	۲۲۰	۲۲۰	۲۰۰	۲۰۰	۲۰۰	۲۰۰	۲۰۰
جمع	۱۳۸۰۰	۱۳۰۰۰	۱۲۷۰۰	۱۲۲۲۰	۱۱۷۷۰	۱۱۲۲۰	۱۰۸۸۰	۱۰۵۵۰	۱۰۳۰۰	۱۰۰۰۰	۱۰۰۰۰	۱۰۰۰۰

مأخذ: شرکت سهامی ابریشم ایران.

وضعیت نیروی شاغل

مشاغل زیادی در صنعت ابریشم از مرحله نوغانداری تا تبدیل نهایی محصول وجود دارد که شامل تولیدکنندگان تخم نوغان هیبرید، پرورش‌دهندگان هیبرید، تبدیل‌کنندگان پيله به نخ، عمل‌آوران نخ خام، تابندگان نخ، رنگرزان، بافندگان فرش، واسطه‌ها و تجار است. براساس آمارهای شرکت سهامی ابریشم ایران، جدول ۶، تعداد افراد فعال نوغاندار کشور از ۶۵۹۷۰ نفر در سال ۱۳۸۰ به ۱۲۵۰۰ نفر در سال ۱۳۹۰ کاهش یافته و این درحالی است که تعداد افراد دست‌اندرکار در خرید پيله تر تا مرحله بافندگی در صنایع ابریشمی و فرش به حدود دو میلیون نفر به‌طور مستقیم و غیرمستقیم می‌رسد. بنابراین از ویژگی‌های مهم این صنعت اشتغال‌زایی است که اگر وضع به همین روال ادامه یابد، قطعاً فرصت‌های اشتغال بیشتری از دست خواهد رفت.

جدول ۶. تغییرات تعداد افراد فعال در بخش کرم ابریشم در فاصله سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۹

سال	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۸۲	۱۳۸۳	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۹	۱۳۹۰
نفر	۶۵۹۷۰	۵۱۱۹۲	۴۲۲۰۰	۳۷۷۱۰	۳۳۱۶۵	۲۸۵۳۵	۲۰۴۴۰	۱۹۳۰۰	۱۳۵۰۰	۱۲۵۰۰	۱۲۵۰۰

مأخذ: همان.

وضعیت واردات

جدول ۷ و نمودار ۳ نشان می‌دهند که واردات پيله خشک به کشور از سال ۱۳۸۳ به بعد اوج گرفته و در سال ۱۳۸۶ به بالاترین حد خود (۵۴۰ تن) رسید و بعد از آن روند کاهشی داشته به طوری که در سال ۱۳۸۹ به ۲۰۵ تن رسیده است.

جدول ۷. تولید پيله تر و واردات پيله خشک و نخ ابریشم در فاصله سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۹

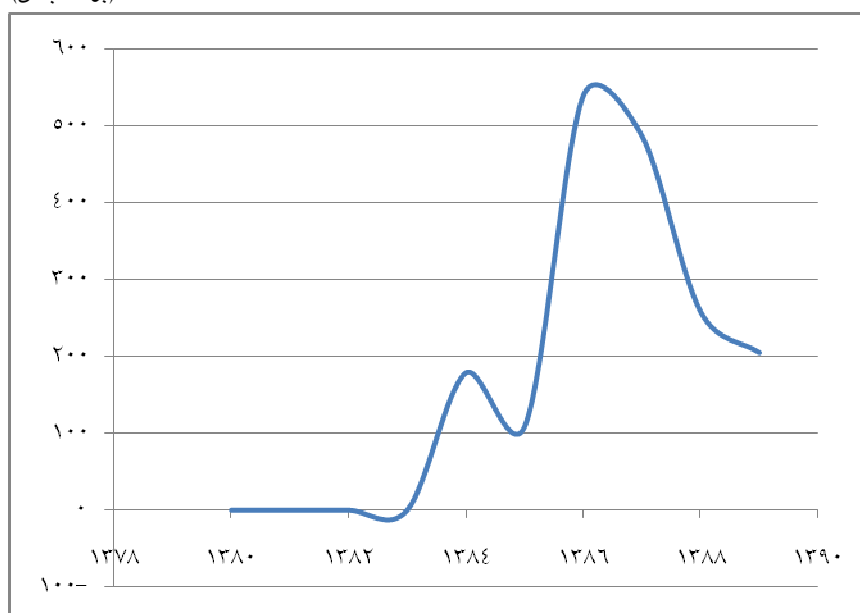
(برحسب تن)

سال	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۸۲	۱۳۸۳	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۹
تولید پيله تر	۵۲۱۵	۳۹۰۰	۳۲۳۶	۲۵۶۹	۲۵۰۷	۲۳۴۵	۱۵۴۵	۱۰۲۰	۶۴۹	۵۲۵
واردات پيله خشک	—	—	—	—	۱۷۹	۱۰۹	۵۴۰	۴۸۷	۲۵۸	۲۰۵
واردات نخ ابریشم	—	۹	۱۶۹	۴۲۲	۳۱۵	۲۳۰	۶۲۰	۴۴۰	۱۱۱	۲۴۱

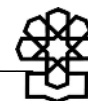
مأخذ: همان.

نمودار ۳. واردات پيله خشک به کشور در فاصله سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۹

(برحسب تن)

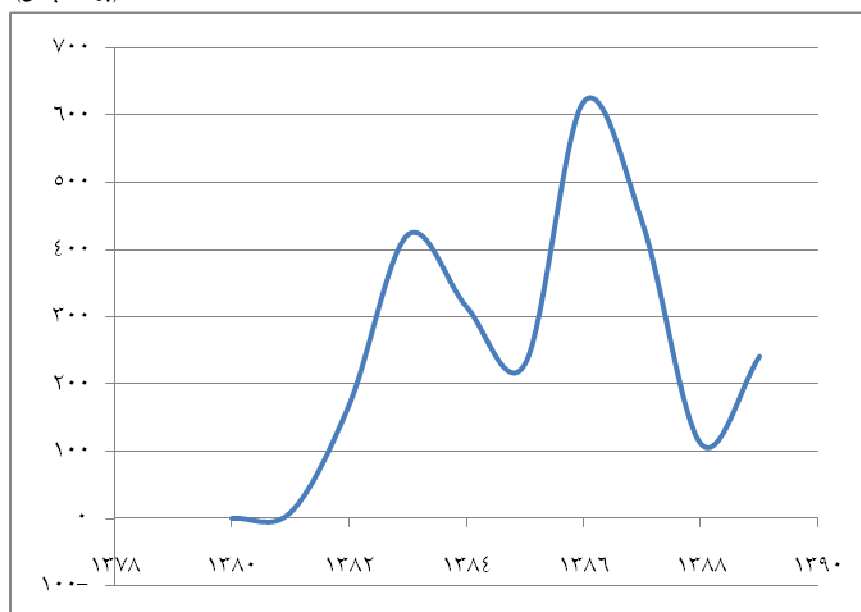
مأخذ: همان.

بررسی روند واردات نخ ابریشم به کشور (جدول ۷ و نمودار ۴) نشان می‌دهد که میزان واردات دارای دو مقدار بیشینه در فاصله سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۹ بوده است. مقدار بیشینه اول در سال ۱۳۸۳ با میزان واردات ۴۲۲ تن و مقدار بیشینه دوم در سال ۱۳۸۶ با میزان ۶۲۰ تن حاکی از واردات بی‌سابقه در ۱۰ سال اخیر است. کاهش واردات بعد از وقوع هر مقدار بیشینه احتمالاً می‌تواند به دلیل اشباع بازار داخل بعد از هر مقدار بیشینه واردات باشد.

نمودار ۴. میزان واردات نخ ابریشم در فاصله سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۹

(برحسب تن)

مأخذ: همان.

با توجه به جدول ۸ و نمودار ۵ میزان کل نخ ابریشمی وارداتی (حاصل جمع مقدار نخ وارداتی با مقدار نخ تولید شده از پيله خشک وارداتی با ۴۰ درصد) از سال ۱۳۸۱ سیر صعودی یافته تا جایی که در سال ۱۳۸۶ به اوج خود یعنی حدود ۸۳۶ تن رسیده است. این درحالی است که کل نیاز مصرف داخل با در نظر گرفتن میزان تولید، حدود ۸۵۰ تن بوده است.

جدول ۸. کل نخ ابریشمی با در نظر گرفتن ضریب تبدیل پيله تر و پيله خشک به نخ

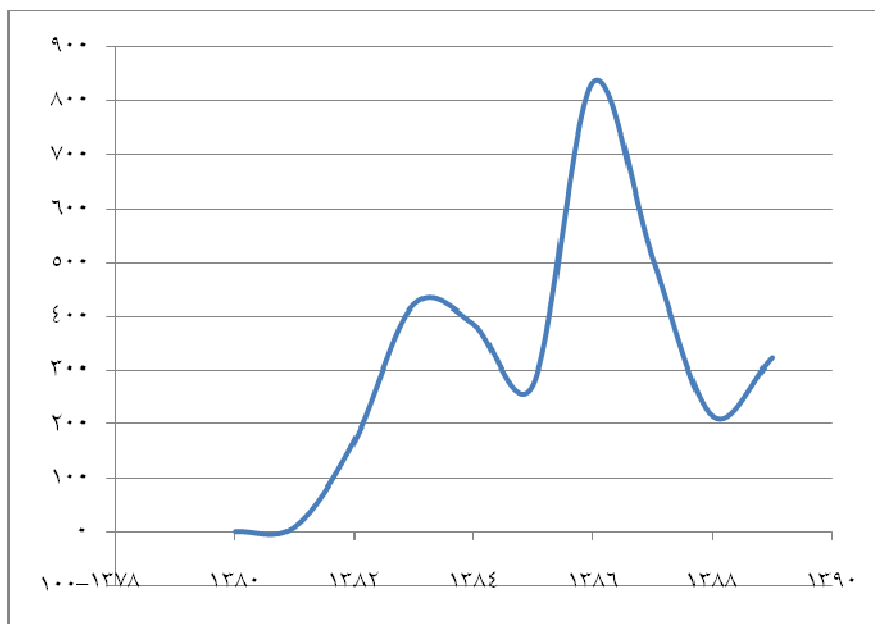
(برحسب تن)

در فاصله سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۸۹

سال	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۸۲	۱۳۸۳	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۹
تولید نخ	۸۳۴/۴	۶۲۴	۵۱۷/۷۶	۴۱۱/۰۴	۴۰۱/۱۲	۳۷۵/۲	۲۴۷/۲	۱۶۳/۲	۱۰۳/۸	۸۵/۶
واردات نخ	—	۹	۱۶۹	۴۲۲	۳۱۵	۲۳۰	۶۲۰	۴۴۰	۱۱۱	۲۴۱
واردات نخ حاصل از پيله خشک	—	—	—	—	۷۱/۶	۴۳/۶	۲۱۶	۶۸/۲	۱۰۳/۲	۸۲
جمع	۸۳۴/۴	۶۳۳	۶۸۶/۷۶	۸۳۳/۰۴	۷۸۷/۸	۶۴۸/۸	۱۰۸۳/۲	۶۷۱/۴	۳۱۸	۴۰۸/۶

مأخذ: معاونت امور دام و وزارت جهاد کشاورزی و محاسبات کارشناسی.

نمودار ۵. میزان واردات کل نخ ابریشمی با در نظر گرفتن ضریب تبدیل پيله خشک به نخ در فاصله سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۹ (برحسب تن)

مأخذ: همان.

تغییرات تعرفه

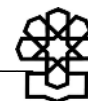
بررسی تغییرات نرخ تعرفه نشان می‌دهد میزان تعرفه پيله خشک در فاصله سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۹ از ۱۵۰ درصد به ۱۰ درصد و میزان تعرفه نخ ابریشم در همین فاصله از ۲۰۰ درصد به ۲۰ درصد کاهش یافته است (جدول ۹ و نمودارهای ۶ و ۷).

جدول ۹. تغییرات نرخ تعرفه پيله خشک و نخ در فاصله سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۹

(برحسب درصد)

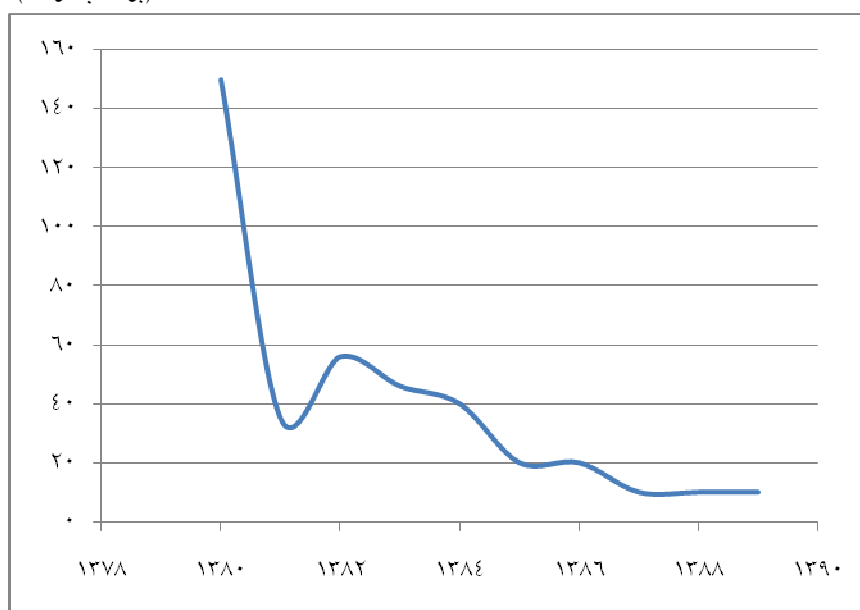
سال	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۸۲	۱۳۸۳	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۹
نرخ تعرفه پيله خشک	۱۵۰	۳۵	۵۶	۴۶	۴۰	۲۰	۲۰	۱۰	۱۰	۱۰
نرخ تعرفه نخ ابریشم	۲۰۰	۴۷	۴۶	۴۶	۵۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰	۲۰

مأخذ: همان.

نمودار ۶. تغییرات تعرفه پيله خشک در فاصله سالهای ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۹

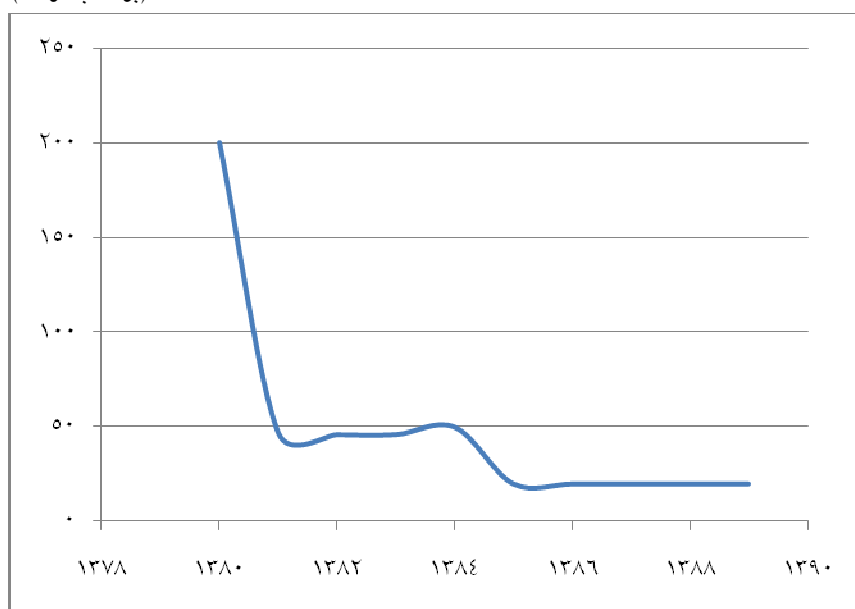
(برحسب درصد)

مأخذ: همان.

نمودار ۷. تغییرات تعرفه نخ ابریشم در فاصله سالهای ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۹

(برحسب درصد)

مأخذ: همان.

خرید تضمینی

خرید تضمینی برای محصولات کشاورزی به‌عنوان یک سیاست قیمتی مناسب می‌تواند قیمت‌های بازار را به سمت قیمت تضمینی مورد نظر سوق داده و حمایت از تولیدکنندگان را به همراه داشته باشد. تعیین قیمت تضمینی با استفاده از چهار معیار اقتصادی هزینه تولید، قیمت سر مرز، معیار رابطه مبادله و معیار چندگانه می‌باشد. در معیار اول (هزینه تولید) متوسط هزینه کل تولید شامل ارزش نهاده‌های مصرفی، دستمزد و اجاره‌بهای زمین محاسبه و به‌عنوان قیمت تضمینی قرار داده می‌شود. در معیار دوم معادل قیمت سر مرز محصولات با هزینه‌های حمل‌ونقل تا سر مزرعه تعدیل شده و به‌عنوان قیمت کف در نظر گرفته می‌شود. در معیار سوم رابطه مبادله به‌صورت شاخصی از قیمت دریافتی (قیمت سر خرمن و یا قیمت تضمینی) توسط زارعان به شاخص قیمت‌های پرداختی توسط آنها برای نهاده‌های تولیدی و کالاهای مصرفی تعریف می‌شود و معیار چهارم نیز به‌صورت مجموعه‌ای از معیارهای سه‌گانه فوق مطرح می‌شود. کشورهای مختلف جهان از یک یا چند معیار از معیارهای فوق در تعیین قیمت‌های کف برای محصولات مورد نظر استفاده می‌کنند.

در بین عوامل برشمرده، معیار هزینه تولید به‌عنوان مهمترین عامل در محاسبات قیمت، جایگاه مهمی دارد. در ایران نیز از روش معیار هزینه تولید (البته با در نظر گرفتن معیارهای دیگر) برای محاسبه قیمت تضمینی استفاده می‌شود که نسبت به روش‌های دیگر ملموس‌تر می‌باشد. قانون خرید تضمینی ابتدا در سال ۱۳۶۸ تصویب و در سال‌های ۱۳۷۲، ۱۳۸۳ و ۱۳۸۴ اصلاحیه‌هایی به آن افزوده شد. در تاریخ ۱۳۸۴/۳/۳۰ دو تبصره دیگر به قانون تضمین خرید سال ۱۳۶۸ و ۱۳۸۳ اضافه شد که به‌شرح زیر است:

ماده واحده - به‌منظور حمایت از تولید محصولات اساسی کشاورزی و ایجاد تعادل در هزینه‌های تولید و درآمدهای کشاورزان، دو تبصره به‌شرح زیر به‌عنوان تبصره‌های «۶» و «۷» به قانون تضمین خرید محصولات اساسی کشاورزی مصوب سال ۱۳۶۸ الحاق می‌گردد.

تبصره «۶» - دولت موظف است قیمت خرید تضمینی محصولات اساسی کشاورزی موضوع این قانون در هر سال زراعی را به‌گونه‌ای تعیین نماید که میزان افزایش آن هیچ‌گاه از نرخ تورم اعلام شده از سوی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران در همان سال کمتر نباشد.

تبصره «۷» - مفاد تبصره «۶» دولت در خصوص قیمت‌های سال زراعی ۱۳۸۴-۱۳۸۳ نیز لازم‌الاجرا می‌باشد.

از سال ۱۳۷۲ جهت حمایت و جلوگیری از انحصار تقاضا، پيله تر تولیدی نوغانداران در ردیف کالاهای کشاورزی مشمول خرید تضمینی (قانون اصلاح قانون تضمینی خرید محصولات اساسی

کشاورزی مصوب ۱۳۶۸/۶/۲۱) قرار گرفت. مقایسه تغییرات قیمت پپله در بازار و قیمت تضمینی و نیز تأثیر آن بر خرید را جدول ۱۰ نشان می‌دهد که هرگاه قیمت پپله در بازار اندکی بیشتر از قیمت تضمینی بوده اکثر پپله تر تولیدی توسط بخش خصوصی خریداری شده است. به‌عنوان مثال در سال ۱۳۸۰ اندکی افزایش در قیمت پپله در بازار سبب شد حدود ۹۸/۴ پپله تولیدی توسط بخش خصوصی خریداری شود. از اواسط سال ۱۳۸۰ پس از افت شدید قیمت پپله در بازار، دلالت آن که پپله تر را در زمان عرضه با نرخ بالایی خریداری کردند متضرر شدند. این مسئله باعث شد که در سال ۱۳۸۱ بخش خصوصی کمتر به بازار پپله تر وارد شود.^۱ از سال ۱۳۸۱ به بعد با افت شدید تعرفه پپله خشک و نخ ابریشم و افزایش واردات (جداول ۷ و ۹) بازار خرید پپله تولیدی دستخوش تغییر شده و بخش خصوصی رغبتی برای خرید پپله تولیدی نداشته و در نتیجه قسمت عمده خرید دولتی بوده است. از سال ۱۳۸۵ به بعد عدم قرار گرفتن اعتبارات مصوب خرید تضمینی سبب شد بخش دولتی نیز توان خرید تمام پپله تولیدی را نداشته باشد. به همین خاطر در سال ۱۳۸۶ تنها حدود ۲۰/۸ درصد پپله تولیدی توسط بخش دولتی خریداری شد.

جدول ۱۰. تأثیر قیمت بازار و خرید تضمینی بر تجارت پپله تر در فاصله سال‌های ۱۳۸۰ - ۱۳۸۹

سال	میانگین قیمت پپله در بازار (ریال)	قیمت تضمینی پپله (ریال)	تولید پپله تر (تن)	خرید تضمینی (تن)	درصد خرید تضمینی از کل تولید
۱۳۸۰	۲۴۵۰۰	۲۳۰۰۰	۵۲۱۵	۸۲	۱/۶
۱۳۸۱	۱۵۰۰۰	۲۵۳۰۰	۳۹۰۰	۱۵۰۷	۳۸/۶
۱۳۸۲	۱۸۰۰۰	۲۷۵۰۰	۳۲۳۶	۲۸۹۶	۸۹/۵
۱۳۸۳	۲۶۰۰۰	۲۹۲۰۰	۲۵۶۹	۲۳۱۴	۹۰
۱۳۸۴	۲۷۰۰۰	۳۱۰۰۰	۲۵۰۷**	۱۸۲۴	۷۲/۷
۱۳۸۵	۳۰۰۰۰	۳۳۰۰۰	۲۳۴۵	۱۴۳۰	۶۱
۱۳۸۶	۳۵۰۰۰	۳۳۸۹۰	۱۵۴۵	۳۲۱	۲۰/۸
۱۳۸۷	۳۶۵۰۰	۳۶۵۰۰	۱۰۲۰	۴۹۸	۴۸/۸
۱۳۸۸	۲۴۵۰۰	۴۳۸۰۰	۶۴۹	۶۳۹	۹۸/۴
۱۳۸۹	۴۵۰۰۰	۵۶۸۰۰	۵۲۵	۵۱۲	۹۶/۲
۱۳۹۰	*۷۴۷۰۰	۷۳۹۰۰	—	۱۷۱	—

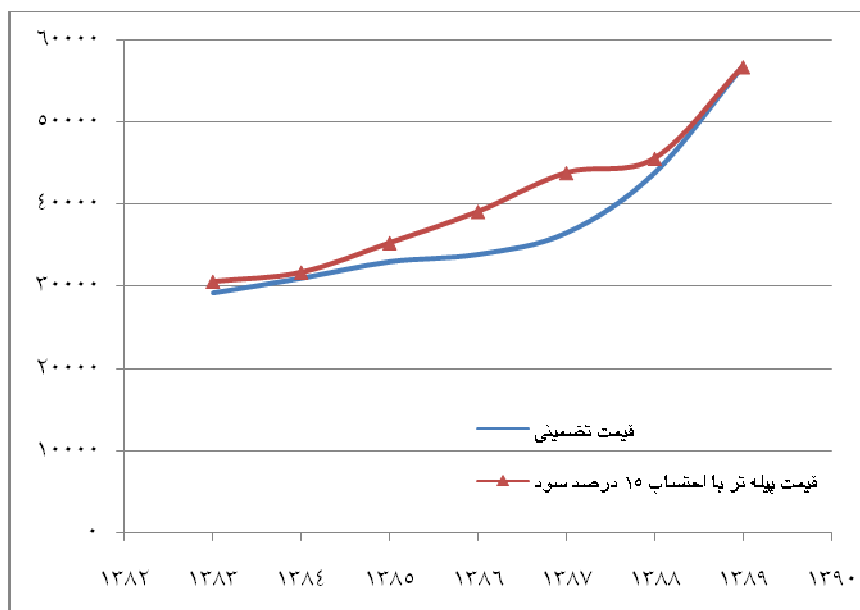
مأخذ: همان.

* با توجه به روند قیمت پپله در بازار این قیمت محل ابهام است و هیچ تغییر توجیه‌کننده‌ای برای افزایش حدود ۶۶ درصدی قیمت پپله در سال ۱۳۹۰ نسبت به سال ۱۳۸۹ مشاهده نمی‌شود.
 ** با توجه به روند خرید تضمینی در سال‌های قبل و نیز تفاوت قابل توجه قیمت تضمینی و قیمت پپله در بازار به‌نظر می‌رسد خرید تضمینی باید با میزان تولید برابری کند که در این مورد و مواردی از این دست محل ابهام است.

۱. مرتضی اشرفی و همکاران. بررسی تولید و بازار پپله و ابریشم در ایران و جهان، مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی، اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی، وزارت جهاد کشاورزی، ۱۳۸۸.

مقایسه قیمت تضمینی با قیمت پایه تر با احتساب ۱۵ درصد سود برای تولیدکننده (نمودار ۸) نشان می‌دهد این دو مقدار در سال ۱۳۸۳ و ۱۳۸۹ بر هم منطبق می‌باشند، ولی در فاصله این سال‌ها از یکدیگر فاصله گرفته‌اند.

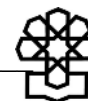
نمودار ۸. مقایسه قیمت تضمینی پایه تر با قیمت پایه تر با احتساب ۱۵ درصد سود برای تولیدکننده در فاصله سال‌های ۱۳۸۳ تا ۱۳۸۹

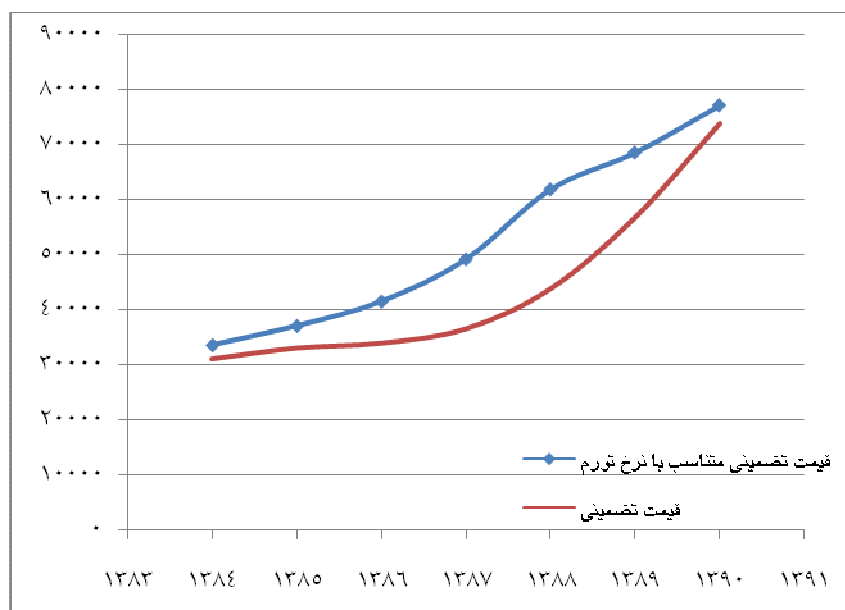
مقایسه قیمت تضمینی با قیمت تضمینی متناسب با نرخ تورم (جدول ۱۱ و نمودار ۹) نشان می‌دهد این دو مقدار در فاصله سال‌های مورد بررسی از یکدیگر فاصله گرفته‌اند و در فاصله سال‌های ۱۳۸۷ تا ۱۳۸۹ بیشترین اختلاف را داشته‌اند.

جدول ۱۱. مقادیر قیمت تضمینی متناسب با نرخ تورم (برحسب ریال)

سال	درصد تورم	قیمت تضمینی متناسب با نرخ تورم (ریال)	قیمت تضمینی (ریال)
۱۳۸۴	۱۰/۴	۳۳۶۲۸	۳۱۰۰۰
۱۳۸۵	۱۱/۹	۳۷۱۳۶	۳۳۰۰۰
۱۳۸۶	۱۸/۴	۴۱۵۵۵	۳۳۸۹۰
۱۳۸۷	۲۵/۷	۴۹۲۰۱	۳۶۰۰۰
۱۳۸۸	۱۰/۸	۶۱۸۴۶	۴۳۸۰۰
۱۳۸۹	۱۲/۵	۶۸۵۲۵	۵۶۸۰۰
۱۳۹۰	—	۷۷۰۹۱	۷۳۹۰۰

نمودار ۹. مقایسه مقادیر قیمت تضمینی و قیمت تضمینی متناسب با نرخ تورم

قانون خرید تضمینی براساس نرخ تورم سالیانه، از سال ۱۳۸۴ اجرایی شده است. بنابراین آمارها از سال ۱۳۸۴ در نظر گرفته شده است.

مصرف و تولید محصولات ابریشمی در کشور با تأکید بر صنعت فرش

اغلب منسوجات ابریشمی مورد استفاده در کشور از ابریشم مصنوعی تولید شده‌اند و میزان مصرف ابریشم طبیعی در منسوجات صنعتی، عمدتاً به تولید روسری‌های ابریشمی و به میزان حدود یک تن اختصاص دارد. بیشترین کاربرد ابریشم در تولید فرش دستباف تمام‌ابریشمی و فرش دستباف همراه سایر الیاف به‌عنوان چله ابریشم و گل ابریشم است و در سایر فرش‌های با رج‌شمار بیش از ۴۰ نیز وجود ابریشم به‌عنوان پود ضروری است. حدود ۷۵ درصد ابریشم مصرفی در فرش دستباف کشور، در قم، زنجان و مراغه به‌صورت تمام‌ابریشم و ۲۵ درصد بقیه به‌صورت گل‌ابریشم و تمام‌ابریشم در نایین، اصفهان و... به مصرف می‌رسد. کمتر از ۱۰ درصد کل ابریشم مصرفی در تولید محصولات زیر کاربرد دارد: روسری، شال، دستمال، چک (حاشیه لباس)، تافته‌های متنوع ابریشمی مثل شول، چادر شب، جاجیم، ورنی‌بافی، جوراب‌بافی، تابلوبافی، گلیم، گل‌سازی، پارچه ابریشمی و نیز استفاده در سوزن‌دوزی، قلاب‌دوزی، گلابتون‌دوزی، پته‌دوزی و گلدوزی.

بررسی آمارهای تولید فرش ابریشمی در دو دهه اخیر نشان می‌دهد که میزان تولید فرش

تمام ابریشم از ۲۳۰۰۰۰ مترمربع در سال ۱۳۷۳ به ۸۵۰۰۰ مترمربع در سال ۱۳۸۹ کاهش یافته است. تورم و افزایش چند برابری قیمت مواد اولیه و سایر نهاده‌های تولید و نهایتاً افزایش قیمت تمام شده به‌عنوان مانع اصلی در تولید فرش مطرح است.

در تولید فرش دستباف، دانش نیروی انسانی در طراحی و بافت و همچنین به‌کارگیری مواد اولیه با کیفیت، دو جزء اساسی تولید محسوب می‌شوند. فرش دستباف برخلاف پارچه و سایر منسوجات صنعتی جزء کالاهای بادوام و سرمایه‌ای محسوب می‌شود و لذا کیفیت مواد اولیه در آن بسیار با اهمیت تلقی می‌شود. متأسفانه به علت پایین بودن سطح تکنولوژی در فرایند تولید نخ ابریشم، نخ ابریشم تولیدی در داخل کشور از کیفیت مناسبی برخوردار نیست و تولیدکنندگان فرش این نخ را اغلب به‌عنوان پرز به‌کار می‌برند و کاربرد آن به‌عنوان پود را مناسب ارزیابی نمی‌کنند.

متوسط مصرف کل نخ ابریشم در هر مترمربع فرش ابریشمی ۳۷۰۰ گرم به تفکیک: ۴۵۰ گرم چله، ۱۵۰ گرم پود نازک، ۲۶۰۰ گرم خامه و ۵۰۰ گرم پود ضخیم می‌باشد. بنابراین میزان کنونی مصرف نخ ابریشم با در نظر گرفتن ۸۵۰۰۰ مترمربع فرش تمام ابریشم، ۳۱۵ تن است، لذا با در نظر گرفتن میانگین چهارساله اخیر موجودی نخ در کشور (شامل واردات و تولید داخل) که ۶۲۰ تن می‌باشد و با توجه به اینکه بیش از ۹۰ درصد نخ ابریشمی در صنایع فرش ابریشمی کاربرد دارد، میزان نخ موجود در کشور بیش از نیاز مصرف داخل است.

خاستگاه‌های فکری سه دستگاه مهم و مؤثر بر تولید و تجارت ابریشم در کشور

الف) وزارت جهاد کشاورزی: حوزه مسئولیت وزارت جهاد کشاورزی در تولید و تجارت ابریشم به تولید پيله تر محدود می‌شود و آمارهای این وزارتخانه بیانگر تولید پيله با کیفیت و راندمان بالا و با متوسط عملکرد حدود ۲۶ کیلوگرم به‌ازای هر جعبه نوغان در ده سال اخیر است، اما با پذیرش بالا بودن هزینه تولید در داخل به‌ویژه در وضعیت خاص ارزشگذاری پول ملی در کشور و کاهش شدید مزیت رقابتی در پرورش ابریشم، خواهان وضع تعرفه سنگین برای پيله و نخ ابریشم و به‌طور کلی ایجاد محدودیت برای واردات پيله خشک و نخ ابریشم است. همچنین لازم به‌ذکر است که مواضع فوق صرفاً حمایت لفظی بوده و برگرفته از نتایج کارشناسی است چرا که در عمل، حمایت وزارت جهاد کشاورزی از فعالیت نوغانداری با توجه به وضع تعرفه و قیمت تضمینی و مواردی از این دست جای تأمل بیشتری دارد.

ب) وزارت صنایع و معادن: حوزه مسئولیت این وزارتخانه در موضوع ابریشم به کاربرد ابریشم در صنایع نساجی خلاصه می‌شود. این وزارتخانه، کیفیت نخ ابریشم تولید داخل را پایین ارزیابی

می‌کند و با توجه به ارزان‌تر بودن نخ ابریشم وارداتی، خواهان کاهش تعرفه نخ ابریشم و در عین حال وضع تعرفه سنگین بر منسوجات ابریشمی به منظور حمایت از صنایع نساجی کشور است.

ج) وزارت بازرگانی: تولید و تجارت فرش دستباف در حوزه مسئولیت وزارت بازرگانی است. این وزارتخانه، کیفیت نخ ابریشم تولید داخل، برای تولید فرش دستباف و به‌ویژه کاربرد آن به‌عنوان پود را پایین تا نامناسب ارزیابی می‌کند و معتقد است که در شرایط رقابتی درون بازار جهانی، به‌کارگیری نخ ابریشم با کیفیت بالا اجتناب‌ناپذیر است. این وزارتخانه به‌کارگیری مواد اولیه با کیفیت پایین را موجب وارد شدن آسیب شدید به بازار صادراتی فرش کشور می‌داند. همچنین بر این باور است که با توجه به قیمت نخ ابریشم تولید داخل، تولید فرش با استفاده از ابریشم تولید داخلی غیراقتصادی خواهد شد و با کاهش قدرت رقابت فرش دستباف ایران در بازارهای خارجی، موجب کاهش صادرات فرش کشور می‌شود، لذا خواهان کاهش تعرفه درخصوص واردات نخ ابریشم است.

لازم به‌ذکر است با ادغام وزارت بازرگانی و وزارت صنایع و معادن و تشکیل وزارت صنعت، معدن و تجارت، نگرش به این موضوع همچون گذشته بوده و بر واردات تأکید می‌شود. فرش دستباف را از جهت تولید داخلی و ایجاد ارزش‌افزوده در فرآیند تولید و نیز توسعه روستایی، هنری و فرهنگی، بازرگانی و تجارت و نقش آن در صادرات غیرنفتی می‌توان مورد توجه قرار داد. وزارت صنعت، معدن و تجارت از بُعد صادرات و تجارت به فعالیت تولید ابریشم توجه دارد، اما وزارت جهاد کشاورزی از بُعد توسعه روستایی و تولید داخل به موضوع می‌نگرد. فرش دستباف به‌عنوان کالای هنری و فرهنگی در چارچوب وظایف سازمان میراث فرهنگی و صنایع دستی جای دارد. با توجه به زمینه‌های مختلف و جنبه‌های گوناگون تولید فرش دستباف در اقتصاد و فرهنگ کشور ضروری است به‌گونه‌ای جامع به این فعالیت اقتصادی و هنری و جایگاه آن در اشتغال و توسعه روستایی توجه شده و براین‌اساس در زمینه تولید ابریشم و واردات متناسب آن برنامه‌ریزی شود.

تولید جهانی ابریشم

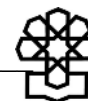
مصرف ابریشم در جهان سالانه حدود ۱۲۵۰۰۰ تن نخ ابریشمی می‌باشد. کشور چین بزرگ‌ترین تولیدکننده ابریشم در جهان است که حدود ۶۹ درصد تولید ابریشم در جهان متعلق به این کشور است. پس از آن هند با ۱۵ درصد تولید جهان در رتبه دوم قرار دارد. هند دومین تولیدکننده ولی اولین مصرف‌کننده ابریشم در جهان است که سالانه حدود ۲۵ تا ۲۸ هزار تن ابریشم مصرف

می‌کند و معمولاً میزان کمبود ابریشم خود را از کشور چین وارد می‌کند. صادرات ابریشم از چین به هند طی ۸ ماهه سال ۲۰۰۶ حدود ۲۸۳/۳ میلیون دلار بوده است. کره شمالی و ترکمنستان نیز هر کدام ۴/۵ درصد از تولید جهانی را به‌عهده دارند. بزرگ‌ترین صادرکنندگان ابریشم در جهان: چین با ۴۵ درصد، هنگ‌کنگ با ۳/۲ درصد و کره شمالی با ۲/۸ درصد هستند و بزرگ‌ترین واردکنندگان ابریشم نیز شامل: ایتالیا با ۱۵/۳، ژاپن با ۱۱/۷، هند با ۸/۸ و کره جنوبی با ۷ درصد سهم در واردات است.

آمار تولید نخ ابریشم در جهان^۱

۱. چین حدود ۷۰ تا ۸۰ هزار تن،
۲. هند حدود ۱۵ تا ۱۸ هزار تن،
۳. کشورهای CIS و روسیه مجموعاً حدود ۳۳۰۰۰ تن،
۴. برزیل حدود ۲۵۰۰ تن،
۵. کره شمالی حدود ۱۲۵۰ تن،
۶. تایلند و ویتنام هر یک حدود ۱۱۰۰ تن.

چین در سال ۱۹۹۶ سومین تولیدکننده پيله ابریشم بود، اما توانسته طی سال‌های اخیر، به سبب وجود نیروی کار فراوان و ارزان تولید خود را افزایش داده و مقام نخست را کسب کند (جدول ۱۲). امروزه تولیدکنندگان جدیدی از کشورهای درحال توسعه همچون فیلیپین، تایلند، ویتنام، ترکیه، تانزانیا، غنا، آفریقای مرکزی، مصر، سودان، ماداگاسکار، نیجریه، کنیا، زئیر، بلغارستان، رومانی و برزیل به فهرست تولید و صادرکنندگان ابریشم خام و کالاهای ابریشمی جهان اضافه شده‌اند. در این میان کشورهای پیشرفته و صنعتی نظیر ژاپن و کره تولید خود را کاهش داده و سعی در انتقال تکنولوژی صنعت نوغانداری خصوصاً به کشورهای آسیای شرقی دارند. درواقع صنعتی شدن این کشورها و بالا رفتن هزینه کارگری سبب شد که تولید سنتی ابریشم در کره و ژاپن کاهش یابد. بنابراین با کاهش تولید در کشورهای صنعتی، فرصت افزایش تولید برای کشورهای درحال توسعه وجود دارد. درحال حاضر بیش از ۸۰ درصد کل واردات ابریشم خام و نخ‌های ابریشمی جهان از کشور چین تأمین می‌شود.

جدول ۱۲. تولید پپله تر در بعضی از کشورهای جهان

(برحسب تن)

کشور	۲۰۰۱	۲۰۰۲	۲۰۰۴	۲۰۰۵	۲۰۰۶
چین	۲۶۹۰۰۳	۲۸۶۰۰۳	۶۷۶۸۲۲	۲۹۰۰۰۳	۳۰۰۰۰۳
هند	۷۷۰۰۰	۷۷۰۰۰	۷۷۰۰۰	۷۷۰۰۰	۷۷۰۰۰
ویتنام	۳۰۰۰	۲۸۰۰	۳۰۰۰	۳۰۰۰	۳۰۰۰
برزیل	۹۷۶۰	۱۰۰۷۰	۱۱۰۰۰	۱۱۰۰۰	۱۱۰۰۰
تایلند	۴۰۰۰	۴۵۰۰	۴۵۰۰	۵۰۰۰	۵۰۰۰
ژاپن	۱۰۳۱	۸۶۶	۷۶۵	۶۶۵	۵۰۰
بلغارستان	۵۰	۵۰	۵۰	۵۰	۵۰
ترکیه	۴۷	۱۰۰	۱۴۳	۱۵۷	۱۶۰
ازبکستان	۱۷۷۰۰	۱۹۹۳۲	۱۶۷۹۹	۱۶۲۱۱	۲۰۲۴۹

Source: FAO Statistic.

در ایران تا یک دهه پیش به طور متوسط سالیانه حدود ۸۵۰ تن نخ ابریشم تولید می شد ولی از سال ۱۳۸۰ به بعد تولید این محصول سیر نزولی یافته و اکنون به حدود ۸۵ تن رسیده است. میانگین میزان مصرف و نیاز کشور، سالیانه حدود ۸۰۰ تا ۹۰۰ تن نخ ابریشم است، لذا کسری مورد نیاز از خارج و عمدتاً از چین و کشورهای CIS (شامل کشورهای آذربایجان، اوکراین، مولداوی، بلاروس، گرجستان، ارمنستان، تاجیکستان، قرقیزستان، ازبکستان، ترکمنستان، قزاقستان و روسیه) وارد می شود.

تحلیل وضعیت موجود

با کاهش نرخ تعرفه، میزان واردات نخ ابریشم افزایش یافته و از طرف دیگر به دلیل پایین بودن نرخ خرید تضمینی، ثبات نرخ ارز و بالا بودن هزینه تولید و عدم رغبت تولیدکنندگان، میزان تولید کاهش یافته، تا جایی که با توجه به نیاز کشور (حدود ۸۵۰ تن)، در سال ۱۳۸۶ با میزان واردات حدود ۸۵۰ تن نخ ابریشمی، نیازی به تولید داخل (متأسفانه) نبوده است. این وضعیت به معنی بیکار شدن هزاران تولیدکننده، ورشکستگی کارخانجات ابریشم کشی (البته با تولید کم پپله تر داخلی و نیز واردات پپله خشک، تا حدی از ورشکستگی کامل برخی از کارخانجات جلوگیری شد) و نیز صنایع پایین دستی مرتبط است.

علت اصلی این بحران، ریشه در تغییر نرخ تعرفه در سال ۱۳۸۱ دارد به طوری که نرخ تعرفه پپله خشک از ۱۵۰ درصد در سال ۱۳۸۰ به ۳۵ درصد در سال ۱۳۸۱ و نرخ تعرفه نخ ابریشم از

۲۰۰ درصد در سال ۱۳۸۰ به ۴۷ درصد در سال ۱۳۸۱ رسیده است. این تغییر تعرفه رابطه بین تولید و واردات را مختل کرده و ضربه سال ۱۳۸۷ نیز بر شدت بحران افزوده است به طوری که درحال حاضر تداوم این روند، تولید در این بخش را به کلی در معرض انقراض قرار داده است. این درحالی است که برطبق ماده (۱۴۵) قانون برنامه پنجم توسعه نرخ تعرفه باید به گونه‌ای باشد که به تولیدکننده داخلی لطمه وارد نشود.

مقایسه نمودارهای ۳ و ۴ با نمودارهای ۶ و ۷ نشان می‌دهد میزان واردات پيله خشک و نخ ابریشم متأثر از تغییرات نرخ تعرفه بوده و با کاهش نرخ تعرفه میزان واردات افزایش یافته است. ضمن اینکه ثبات نرخ ارز نیز در این خصوص بی‌تأثیر نبوده، به طوری که پایین بودن نرخ ارز نسبت به خارج از کشور سبب شده واردکنندگان از فرصت ایجاد شده در داخل استفاده کنند و تا می‌توانستند پيله خشک و خصوصاً نخ ابریشم وارد کردند و تیشه به ریشه این صنعت کهن زدند.

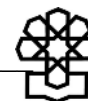
مقایسه تغییرات قیمت پيله در بازار (جدول ۱۰) با تغییرات نرخ تعرفه (نمودارهای ۶ و ۷) نشان می‌دهد که در سال ۱۳۸۱ با کاهش شدید نرخ تعرفه پيله و نخ ابریشم، قیمت پيله در بازار از ۲۴۵۰ تومان در سال ۱۳۸۰ به ۱۵۰۰ تومان در سال ۱۳۸۱ رسید و منجر به عقب‌نشینی بخش خصوصی از خرید پيله تر و عدم رقابت بازار داخلی شد. نتایج نشان می‌دهد که کاهش تعرفه در سال ۱۳۸۱ مهمترین عامل در عدم رغبت بخش خصوصی برای خرید پيله تر بوده است.^۱

همچنین از سال ۱۳۸۰ با کاهش تعرفه واردات ابریشم و افزایش هزینه تولید پيله، کار تغییر کاربری باغات توت توسط نوغانداران آغاز شده و با واردات بدون نیازسنجی پيله و نخ ابریشم به کشور، فرصت تولید و توزیع هزاران جعبه تخم نوغان و به‌دنبال آن هزاران فرصت شغلی در هر دوره پرورش از دست رفته است. گذشته از آن پدیده واردات نخ ابریشم به صورت کم‌اظهاری از معضلات اصلی این بازار محسوب می‌شود که از سال‌های گذشته تاکنون آثار سوء بسیار زیادی بر فعالیت نوغانداری گذاشته است.

با توجه به نمودار ۸ و جدول ۱۱ شکاف ایجاد شده بین مقادیر قیمت تضمینی و حاشیه سود ۱۵ درصدی هزینه تولید، موجب کاهش رغبت تولیدکنندگان و کاهش تولید شده است و متناسب شدن قیمت تضمینی با حاشیه سود ۱۵ درصدی زمانی اتفاق افتاده که متأسفانه اکثر عوامل تولید و کارخانجات تبدیلی کار خود را رها کرده و ورشکست شده‌اند.

نگاهی به وضعیت تولید فرش ابریشمی که مهمترین مصرف‌کننده نخ ابریشمی است، نشان می‌دهد که میزان تولید در دو دهه اخیر به‌دلایلی که عمده‌ترین آن افزایش قیمت مواد اولیه است

۱. مرتضی اشرفی و همکاران. بررسی تولید و بازار پيله و ابریشم در ایران و جهان، مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی، اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی، وزارت جهاد کشاورزی، ۱۳۸۸.

کاهش چشمگیری داشته است. ثبات نرخ ارز موجب شده تولیدکننده حاصل دسترنج خود را به بهایی بسیار کمتر از قیمت واقعی بفروشد. ضمن اینکه وجود مقدار بیش از نیاز نخ ابریشمی در کشور نشان می‌دهد که مشکل کاهش تولید فرش ابریشمی ناشی از عدم وجود نخ به مقدار کافی نیست. بنابراین نظام عرضه و تقاضا بین میزان تولید فرش و نخ ابریشمی موجود در کشور همخوانی لازم را ندارد. کیفیت پایین نخ تولیدی داخل کشور متأثر از ضعف تکنولوژی و مهمتر از آن کاهش مزیت ابریشم تولید داخل در رقابت با ابریشم وارداتی است که به کاهش تقاضا برای این محصول در بازار منجر شده است. میزان واردات پس از دو مقدار بیشینه (نمودار ۵) نیز مؤید این مطلب است که مصرف‌کننده از نخ ابریشمی وارداتی استفاده می‌کند.

مواضع وزارت بازرگانی و وزارت صنایع و معادن درخصوص الزام به واردات نخ ابریشم و پایین بودن تعرفه آن مشابه یکدیگر است و پیش‌بینی می‌شود این نگرش در وزارت جدید صنعت، معدن و تجارت نیز استمرار داشته باشد. این نگرش، در کاهش تعرفه پيله خشک و نخ ابریشم در دهه اخیر و به‌ویژه در سال ۱۳۸۵ نقش مهمی ایفا کرده است.

تبصره «۶» الحاقی به قانون تضمین خرید محصولات اساسی کشاورزی مصوب سال ۱۳۶۸ که در تاریخ ۱۳۸۴/۳/۳۰ به آن افزوده شده است بر تعیین قیمت خرید تضمینی محصولات اساسی کشاورزی حداقل معادل نرخ تورم سالیانه تأکید دارد. این درحالی است که قانون مصوب سال ۱۳۸۴ نه تنها در همان سال بر طبق تبصره «۷» آن اجرایی نشده است (جدول ۱۱) بلکه در سال‌های بعد نیز وضعیت به همین روال بوده و قیمت تضمینی همواره از قیمت بر مبنای تورم سالیانه کمتر بوده است. متأسفانه در سال جاری نیز قیمت تضمینی کمتر از قیمت بر مبنای نرخ تورم در نظر گرفته شده است.

مذکر می‌شود که آمار قیمت و خرید تضمینی پيله تر طی سال‌های مذکور بیانگر این نکته است که ضمن کمرنگ شدن اتکای بخش کشاورزی نوغانداری به سیاست‌های حمایتی، کاهش چشمگیری در فعالیت‌های این بخش صورت گرفته است زیرا صرف اجرای سیاست حمایتی و اعلام قیمت تضمینی بدون در نظر گرفتن دیگر عوامل تأثیرگذار، نمی‌تواند موجبات کارآیی بخش را فراهم آورد. از آنجایی که تولیدکنندگان پيله تر زمان کافی برای فروش محصول خود ندارند (حداکثر یک ماه پس از تولید) و نیز تبدیل‌کنندگان پيله به نخ فاقد نقدینگی کافی برای تأمین پيله مصرفی سالیانه خود هستند، دلالت و تجار با در اختیار داشتن سرمایه کافی و نیز ابزار تبدیل پيله تر به خشک، در ابتدای فصل عرضه که قیمت پایین است محصول تولیدی را خریداری می‌کنند و از این طریق بازار را به دلخواه خود کنترل می‌کنند که به‌موجب این اقدام آسیب به تولیدکننده و کارخانجات

ابریشم‌کشی وارد کرده و نوسانات شدید قیمت در بازار ایجاد می‌کنند.^۱ با توجه به افزایش هزینه‌های تولید (جدول ۲) و ذکر این نکته که کشور ترکیه با وجود هزینه‌های تولید بیشتر نسبت به ایران، همچنان به کار تولید ادامه می‌دهد، افزایش هزینه تولید نمی‌تواند تنها دلیل قانع‌کننده برای این افت شدید تولید باشد.

مقرون به‌صرفه نبودن نوغانداری، رکود بازار داخلی نخ ابریشم و صرفه اقتصادی داشتن تغییر کاربری توتستان‌ها سه عامل تخریب تدریجی توتستان است. به‌طور مثال زمانی که نوغاندار می‌تواند با تبدیل هر هکتار توتستانش به باغ کیوی دستکم هفت تا ده برابر نوغانداری درآمد کسب کند، تخریب توتستان‌ها امری اجتناب‌ناپذیر است. ازسوی دیگر رونق ساخت‌وسازها در سال‌های گذشته باعث گران شدن زمین در گیلان و در نتیجه تغییر کاربری توتستان‌ها از کشاورزی به مسکونی شد و امروزه در بسیاری از توتستان‌های گیلان ساختمان‌های مسکونی و تجاری قد علم کرده‌اند. از طرفی تخریب توتستان‌ها با گران کردن هزینه‌های خرید برگ توت برای نوغانداران فاقد توتستان، باعث کم شدن استقبال نوغانداران از پرورش کرم ابریشم هم می‌شود و بر مشکلات نوغانداری بیش از پیش می‌افزاید. بنابراین از آنجایی که مهمترین عنصر در برنامه‌ریزی نوغانداری، ایجاد توتستان است، نکاتی مانند سطح زیر کشت، مکان کاشت، برنامه کشت سالیانه، تخمین برگ تولیدی سالیانه، مقدار کل پرورش سالیانه و مقدار کل پيله تولیدی در سال بعد باید مورد توجه قرار گیرد.

ارزش‌افزوده زمین، واردات بی‌رویه، وجود نخ‌های مصنوعی در بازار و درآمد عمومی مردم باعث بی‌رونق شدن صنعت پرورش کرم ابریشم و کاهش روند تولید پيله شده است. در گذشته قیمت زمین در مناطق پرورش کرم ابریشم بسیار پایین بود، درحال حاضر با توسعه شهرها و قرار گرفتن این زمین‌ها در حاشیه شهرها و مسیر آزادراه‌ها و بزرگراه‌ها، ارزش‌افزوده بسیاری پیدا کرده‌اند، ضمن اینکه اکنون نخ‌های مصنوعی در بازار به وفور وجود دارد که این نخ‌ها در رقابت با نخ‌های ابریشمی به دلیل ارزان‌تر بودن بسیار سریع‌تر به فروش می‌روند، از طرف دیگر بالا بودن قیمت نخ‌های ابریشمی باعث شده که دیرتر فروخته شده و قشر خاصی هم آنها را خریداری کنند. با واردات نخ ابریشمی ارزان از کشورهای نظیر چین، تقاضای نخ ابریشم داخلی کاهش یافته است. از طرفی به‌خاطر افت قیمت ابریشم، با رکود کارخانه‌های ابریشم‌کشی تولید پيله و ابریشم در داخل کاهش یافته و در نتیجه مقدار زیادی ابریشم مازاد بر نیاز مصرفی کشور وارد کشور شده است. بالا بودن قیمت محصولات دیگری که از نخ ابریشم به‌دست می‌آید همچون پارچه‌های ابریشمی،

فرش ابریشمی و... نیز باعث بی‌رونق شدن بحث تولید ابریشم و پرورش کرم ابریشم در کشور شده است.

بنابراین کاهش نرخ تعرفه، افزایش واردات بدون نیازسنجی، ثبات نرخ ارز، عدم همخوانی قیمت تضمینی با قیمت بر مبنای نرخ تورم سالیانه و نیز حاشیه سود ۱۵ درصدی، افزایش ارزش افزوده زمین و به دنبال آن به صرفه نبودن تولید ابریشم و هزینه تولید زیاد سبب افت شدید تولید شده است.

دلایل افت تولید ابریشم

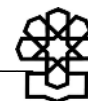
از جمله علل افت تولید ابریشم را می‌توان به قرار ذیل عنوان کرد:

- کاهش ۹۰ درصدی تعرفه واردات پيله و نخ ابریشم،
- ورود محصولات ابریشم مخصوصاً نخ ابریشم ارزان‌تر از قیمت داخلی و بعضاً تحت عنوان نخ جراحی از مرزهای کشور به خصوص از مرز شمال شرق،
- پایین بودن نرخ تضمینی پيله تر (در مقایسه با نرخ تورم) در سنوات گذشته و نیز در سال جاری،
- ثبات نرخ ارز و پایین بودن آن نسبت به بازارهای خارجی،
- بالا رفتن ارزش زمین در حاشیه شهرها و روستاهای شمالی کشور و فروش این اموال به سوداگران مربوطه،
- با واردات بدون نیازسنجی و بدون ارزیابی در کیفیت پيله و نخ ابریشم که از حدود یک دهه قبل آغاز شده است، حجم وسیعی از پيله و نخ به بازارهای ایران راه یافت و به علت ارزان و فراوان بودن باعث فروش نرفتن محصول داخلی شد،
- عدم پرداخت حداقل تعرفه تعیین شده در برخی از گمرکات کشور به دلایل مناسبات منعقد شده دول منطقه،
- پدیده کم‌اظهاری در قیمت خرید محصولات وارداتی از کشورهای مبدأ و ورود این محصولات با پرداخت تعرفه‌های بسیار نازل از مبادی گمرکات کشور،
- مهاجرت روستاییان به شهرها، عدم انگیزه و رغبت جوانان به تولید (بحث اقتصادی فعالیت مدنظر است) و کاهش جمعیت مسن روستایی پرورش‌دهنده کرم ابریشم،
- با توجه به طرح خصوصی‌سازی شرکت تولید کرم ابریشم ایران هیچ فرد یا هیچ مجموعه‌ای حاضر به پذیرش آن به جهت فصلی بودن کار و غیراقتصادی بودن آن نیست. ضمن اینکه با ورود محصولات ابریشمی، صنایع ابریشم‌کشی کشور توان رقابت (از جهت کمی و قیمت) ندارند،

- اعتبار بانکی برای احداث توتستان و ساخت تلمبارها و تخم نوغان یا پرداخت نمی‌شود یا کافی نیست و بخش خصوصی در زمینه تأسیس کارگاه‌های نخ‌کشی بزرگ، ریسندگی‌ها و بافندگی‌ها تمایلی به سرمایه‌گذاری در این بخش ندارد،
- بالا بودن هزینه‌های تولید پيله تر ابریشم از جمله نیروی انسانی و مقرون به‌صرفه نبودن تولید این محصول در مقایسه با سایر محصولات کشاورزی در بازارهای کشور نظیر چوب صنوبر، برنج، کیوی و نیز سایر محصولات دیمی جالیزی. تولید پيله ابریشم با توجه به هزینه‌های بالای کارگر و خرید برگ توت (غذای اصلی کرم ابریشم)، مقرون به‌صرفه نیست و با اینکه نوغاندار ناچار است بیش از یک ماه و نیم برای تولید پيله تلاش کند، اما درآمد حاصل از این کار پاسخگوی زحماتش نیست،
- عدم تخصیص اعتبار مصوب خرید تضمینی،
- قیمت تمام شده پرورش هر جعبه تخم نوغان در کشورهای آسیای میانه بسیار پایین‌تر از داخل کشور است،
- نبود برنامه‌های ترویجی، تشویقی و آموزش لازم برای نوغانداران و نبود حمایت از نوغانداران قبلی در زمینه استفاده از تسهیلات بانک و در نتیجه خارج شدن آنها از گردونه تولید،
- درآمد بیشتر فروش چوب درختان توت نسبت به درآمد تولید ابریشم به جهت پایین بودن قیمت پيله ابریشم باعث شده این صنعت در ایران رو به افول رفته و توتستان‌های کشور نابود شود،
- نبود پذیرش لازم از سوی دستگاه‌های متولی درباره طرح‌ها و پیشنهادهای کارشناسان در زمینه بهبود روش کار و توسعه این صنعت و عدم ارتباط مستمر شرکت تولید کرم ابریشم ایران با نهادهای مرتبط در این صنعت.

نتیجه‌گیری

پرورش کرم ابریشم یا نوغانداری در ایران طی سال‌های اخیر به دلایلی نظیر واردات بدون نیازسنجی، کاهش شدید نرخ تعرفه، پایین بودن قیمت تضمینی، ثبات نرخ ارز و پایین بودن آن نسبت به بازارهای خارجی، افزایش قیمت زمین، صعود هزینه‌های کارگری و قیمت بالای تمام شده پيله و نخ ابریشم و تخم نوغان نسبت به سایر کشورها، پایین بودن کیفیت پيله‌های تولیدی، بهره‌وری پایین توتستان‌ها، عدم امنیت شغلی برای نوغانداران و تولیدکنندگان، عدم وجود خدمات آموزشی و ترویجی مناسب، عدم صرفه اقتصادی تولید پيله در واحد سطح نسبت به سایر محصولات، عدم ثبات بازار فرش دستباف ایران در بازارهای جهانی، نبود تنوع در محصولات

ابریشمی و فقدان مطالعات کافی در این زمینه، پایین بودن قیمت جهانی پپله و ابریشم و تأثیر آن در بازارهای داخلی، عدم رویکرد به دانش بیوتکنولوژی و تولید فرآورده‌های جانبی دارویی و بهداشتی، استفاده تولیدکنندگان فرش از نخ خارجی و به‌دنبال آن رکود بازار، محدودیت واحدهای خشککن صنعتی و به‌تبع آن اجبار در فروش پپله تر به قیمت پایین‌تر با توجه به زمان ماندگاری پپله تر و کاهش راندمان تبدیل پپله به نخ، با افت تولید بسیار زیاد مواجه شده است.

با بررسی مشکلات دست‌اندرکاران این صنعت در سال‌های گذشته به این نتیجه می‌رسیم که علاوه بر موارد فوق، مواردی همچون تبلیغات و اطلاع‌رسانی گسترده و بموقع به کشاورزان برای تهیه تخم نوغان، آموزش‌های ویژه پرورش کرم ابریشم، افزایش شعب عرضه تخم نوغان، ترغیب و تشویق کشاورزان به پرورش کرم ابریشم، تحقیق و ارائه راهکارهای افزایش کمی و کیفی به‌منظور کاهش هزینه‌های تولید پپله و ابریشم، ارائه تسهیلات ویژه به‌منظور بازسازی، به‌روز نمودن و بهداشتی کردن کارگاه‌های ابریشم‌کشی، تأمین مواد اولیه کارگاه‌های ابریشم‌کشی، ایجاد صنایع تبدیلی در منطقه، تنظیم بازار عرضه و تقاضا و جلوگیری از واردات بی‌رویه و قاچاق پپله یا ابریشم و ایجاد متولی خاص در سه بخش نوغانداری، ابریشم‌کشی و صنایع تبدیلی تاکنون محقق نشده است. برای تحقق برخی از دلایل افت تولید که عنوان شد مشکلاتی نظیر عدم دسترسی به پشتوانه‌های علمی جهت بررسی و تحقیق، نبود امکان آموزش کافی همه نوغانداران برای ارتقای سطح دانش فنی، وجود واسطه‌ها و دلال‌های پپله که در برنامه‌های مدیران اخلاص ایجاد می‌کنند، قاچاق فرآورده‌های ابریشمی پپله و نخ، ضعف نظام کنترل استاندارد درخصوص واردات و تولیدات محصولات ابریشمی، واردات انواع نخ بدون رعایت نظام استاندارد و ارزشگذاری و اخذ تعرفه گمرکی بدون ارزیابی دقیق و بدون توجه به وجود پپله فراوان در انبارها، فقدان اساسنامه دقیق و صریح ساختار بخش دولتی، عدم آشنایی با مسائل زیربنایی فعالیت نوغانداری در سطح مدیران ارشد وزارتخانه‌ها، عدم ثبات در نظام مدیریت کلان بخش دولتی و بالاخص شرکت سهامی پرورش کرم ابریشم ایران جهت تحقق برنامه بلندمدت مدیران و بالاخره عدم تخصیص اعتبار کافی و به‌موقع برای خرید تضمینی پپله تر، وجود دارد.

با توجه به قلمرو وسیع نوغانداری در کشور، قابلیت توسعه این صنعت، ریشه‌دار بودن آن در فرهنگ و تمدن ایرانی و لزوم حفظ و تداوم آن با استفاده از تکنیک‌های نوین پرورشی، تدوین یک برنامه هدفمند و بلندمدت ضروری به‌نظر می‌رسد. لذا جهت تسهیل در رسیدن به هدف برنامه در ابتدا نیاز است هزینه تولید کاهش و تعرفه واردات افزایش یابد و واردات براساس نیاز داخل صورت گیرد. در این راستا لازم است نرخ خرید تضمینی بموقع اعلام شود و کارشناسی شده باشد (با در نظر گرفتن نرخ تورم و نیز حاشیه سود ۱۵ الی ۲۰ درصدی). نرخ ارز واقعی‌تر شود

(به بازارهای جهانی نزدیک باشد)، همچنین از صنایع تبدیلی ابریشم حمایت شده و نیز توستان‌های کشور حفظ شده و از تغییر کاربری اراضی در این خصوص جلوگیری شود. همچنین باید تکنولوژی تولید پيله و نخ ابریشم بهبود یابد در غیر این صورت واردات نخ ابریشم به‌عنوان بود فرس دستباف ابریشمی یا غیرابریشمی صادراتی ضروری می‌نماید.

راهکارهای پیشنهادی

- جلوگیری از ورود نخ ابریشم و محصولات دیگر ابریشمی مازاد بر مصرف داخل از مرزهای شمال و شمال شرقی کشور از طریق افزایش نرخ تعرفه و کاهش هزینه‌های تولید.
- اتخاذ سیاست برقراری قیمت پایه توسط مراجع ذیصلاح برای جلوگیری از پدیده واردات نخ ابریشم به‌صورت کم‌اظهاری.
- یکی از موارد مهم حمایت از نوغانداری خرید تضمینی پيله تر است. این حمایت در صورتی می‌تواند مؤثر باشد که آنالیز واقعی قیمت (برمبنای هزینه تولید با در نظر گرفتن نرخ تورم و نیز حاشیه سود ۱۵ الی ۲۰ درصدی) مد نظر قرار گیرد تا این فعالیت در مناطق روستایی مقرون به‌صرفه باشد و با توجه به اینکه تولید ابریشم در فصولی انجام می‌شود که کشاورزان با کمبود نقدینگی و کاهش فعالیت‌های زراعی مواجه هستند، همچنین با توجه به اینکه تولید با استفاده از نیروی کار خانواده انجام می‌شود از نظر اقتصاد روستایی می‌تواند حائز اهمیت باشد.
- بازنگری در سیاست‌های ارزی به نحوی که نرخ ارز واقعی‌تر (در مقایسه با بازارهای جهانی) شود.
- جهت برون‌رفت از وضعیت موجود و تثبیت موقعیت تولیدی و اقتصادی مربوط به امور کرم ابریشم با توجه به نقاط تهدید و ضعف موجود، لازم است سیاست حفظ، اصلاح و توسعه توستان‌ها به‌عنوان مهمترین نهاده تولید در پرورش کرم ابریشم و ایجاد ثبات بازار داخلی اجرایی شود.
- اجرای پروژه‌ها و طرح‌های تحقیقاتی در زمینه اصلاح نژاد کرم ابریشم، اصلاح توت و تولید تخم نوغان.
- اتخاذ سیاست‌های صحیح در بخش صنایع وابسته به ابریشم در کشور از جمله: صادرات فرس ابریشمی دستباف، به‌کارگیری تکنولوژی نوین در تولید پيله، توستان و... تا تولید نخ با کیفیت، راه‌اندازی صنایع حریربافی، ایجاد بازار مصرف منسوجات ابریشمی در داخل و تلاش جهت دستیابی به بازارهای جهانی مصرف کالاهای ابریشمی.

- حمایت از کشاورزان تولیدکننده پیله تر هیبرید و در اختیار نهادن برخی از نهاده‌های تولید مانند تخم نوغان و نهال توت اصلاح شده با لحاظ نمودن یارانه.
- حمایت و جایگزینی روش‌های نوین تولید به منظور افزایش راندمان و بهبود کیفیت، گسترش ترویج، آموزش و تحقیقات در زمینه پرورش و نگهداری توتستان‌ها، انسجام در سیاستگذاری و برنامه‌ریزی‌های مربوط به تولید، فرآوری و بازرگانی امور کرم ابریشم و محصولات آن و حمایت از ایجاد تشکل‌های صنفی مربوطه.
- کمیسیون ماده (۱) آیین‌نامه اجرایی قانون مقررات صادرات و واردات، موضوع تصویب‌نامه شماره ۱۳۹۵/ت/۱۶ هـ مورخ ۱۳۷۲/۲/۶، سود بازرگانی سالیانه پیله و نخ ابریشم وارداتی و سایر مشتقات مربوط را به گونه‌ای تنظیم نماید که قابلیت رقابت نخ تولیدی استحصال از پیله‌های تولیدی و محصول نهایی داخلی (فرش و پارچه ابریشمی) در مقایسه با تولیدات مشابه خارجی حفظ گردد.
- به نظر می‌رسد دولت می‌تواند همان‌گونه که پیله تر ابریشم را با قیمت تضمینی می‌خرد، با خرید تضمینی نخ ابریشم کارخانه‌های ابریشم‌کشی، مشکل این کارخانه‌ها را حل و ازسویی با پرداخت یارانه به بافندگان فرش، آنان را به خرید نخ ابریشم داخلی، که گران‌تر از نخ ابریشم وارداتی است ترغیب کند.
- اعطای تسهیلات با کارمزد پایین جهت بازسازی تلمبارها، توتستان‌ها و سایر موارد در فرایند پرورش کرم ابریشم.
- ایجاد تشکل‌ها و تعاونی‌های مربوطه و هدایت و حمایت از آنها.
- انجام طرح‌های تحقیقاتی مربوط به درخت توت متناسب با شرایط اقلیمی با حفظ نقش حاکمیتی بخش دولتی به منظور ارتقای سطح کمی و کیفی تولید برگ توت با اولویت استان‌های گیلان، مازندران، گلستان، خراسان شمالی، رضوی و جنوبی، منطقه مرکزی کشور و سایر استان‌های نوغان‌خیز کشور و اصلاح و احیای باغ‌های توت در سطح ۱۴ هزار هکتار از محل تسهیلات یارانه‌های بخش خصوصی و اصلاح، ترمیم و توسعه مراکز خشک‌کن پیله موجود در کشور طی یک برنامه زمانبندی مشخص.
- همکاری مستمر و جدی اداره ترویج سازمان جهاد کشاورزی با شرکت ابریشم در زمینه گسترش هرچه بیشتر فعالیت‌های آموزشی، ترویجی، تحقیقی و تشویق هر ساله تعداد بیشتری از نوغانداران نمونه در سطح استان‌ها توسط سازمان جهاد کشاورزی.

منابع و مأخذ

۱. اشرفی، مرتضی و همکاران. بررسی تولید و بازار پپله و ابریشم در ایران و جهان، مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی، اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی، وزارت جهاد کشاورزی، ۱۳۸۸.
۲. دریجانی، علی و کاظم صدر. تدوین الگوی نظری ارزیابی رفتار اقتصادی صنعت پپله کرم ابریشم ایران در چارچوب بازارهای مرتبط، ۱۳۸۲.
۳. کروسر، ژوزفین. پرورش کرم ابریشم، ترجمه محمدحسن فکری، انتشارات زلال، ۱۳۶۹.
۴. مهندسین مشاور نشتاک. وضع موجود نوغانداری، مطالعات طرح توسعه نوغانداری و صنایع ابریشم، منطقه ۲، جلد ۴، ۱۳۷۱.
۵. بیژن‌نیا، علیرضا و علیرضا صیداوی. جایگاه نوغانداری در ایران و جهان، ماهنامه سنبله، ش ۱۳۶، ۱۳۸۳.

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شماره مسلسل: ۱۲۵۶۵

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: بررسی وضعیت تولید ابریشم

نام دفتر: مطالعات زیربنایی (گروه کشاورزی)
تهیه و تدوین کنندگان: حمیدرضا معماریان، مهران برادران نصیری
ناظران علمی: محسن صمدی، حسین صفایی
متقاضی: معاونت زیربنایی
ویراستار تخصصی: —
ویراستار ادبی: حسین صدری‌نیا

واژه‌های کلیدی:

۱. ابریشم
۲. پيله
۳. فرش ابریشمی

تاریخ انتشار: ۱۳۹۱/۶/۲۵